

Rapport

Maatschappelijke waarde van sportaccommodaties

Een eerste verkenning

Maatschappelijke waarde van sportaccommodaties

Een eerste verkenning

Dit rapport is tot stand gekomen met financiële ondersteuning van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Mulier Instituut

Niels Meulenbroeks

Daniëlle Ruikes

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met het Mulier Instituut.

© Mulier Instituut

Utrecht, maart 2026

www.mulierinstituut.nl

info@mulierinstituut.nl

Disclaimer

U mag delen uit deze publicatie overnemen op voorwaarde van bronvermelding: auteur(s), de titel van de publicatie en het jaar van uitgave.

Er gelden gebruiksvoorwaarden voor de foto's in deze publicatie. Neem foto's daarom niet over zonder toestemming van het Mulier Instituut.

Over ons

Het Mulier Instituut doet sportonderzoek voor beleid en samenleving. Voor overheden, maatschappelijke organisaties, onderwijsinstellingen, sportorganisaties en bedrijven onderzoeken we allerlei thema's op het gebied van sport en sportief bewegen: van de sportdeelname van (groepen) Nederlanders tot de motorische vaardigheden van kinderen, en van diversiteit en inclusie in de sport tot de economische impact van sportevenementen.

Het Mulier Instituut is een onafhankelijke stichting zonder winstoogmerk.

Ons doel is bijdragen aan goed onderbouwd beleid, gericht op de bevordering van sport, sportief bewegen en versterking van de sportsector. Dit doen we op verschillende manieren:

We verzamelen data en monitoren de Nederlandse sportsector en beleidsprogramma's.

We ontwikkelen kennis en onderzoeksmethoden via verkennende en verdiepende studies.

We duiden onderzoeksuitkomsten en vertalen deze naar de beleidspraktijk.

We onderbouwen beleidsbeslissingen met expertise en advies.

We bieden gevraagd en ongevraagd duiding en reflectie in de rol van 'kritische vriend' van de sportsector.

We zetten ons in voor de bevordering van de sportwetenschap.

Afkortingen & Begrippen

Afkortingen

VWS	Volksgezondheid, Welzijn en Sport
VSG	Vereniging Sport en Gemeenten

Begrippen

Hardware

De fysieke eigenschappen van een sportaccommodatie.

Orgware

De organisaties, aanbieders en verenigingen die actief zijn op een sportaccommodatie.

Software

Het activiteitenaanbod op een sportaccommodatie.

Maatschappelijke waarde

Alle positieve en negatieve (neven)effecten of opbrengsten voor de samenleving als geheel.

Inhoudsopgave

Maatschappelijke waarde van sportaccommodaties

Samenvatting	5
1 Inleiding	8
1.1 Achtergrond	8
1.2 Doelstelling en onderzoeksvragen	11
1.3 Aanpak	11
2 Context en definities	13
2.1 Sportaccommodaties in Nederland	13
2.2 Contextuele ontwikkelingen	13
2.3 Maatschappelijke waarde van sport	16
3 De maatschappelijke waarde van sportaccommodaties optimaliseren	20
3.1 Hardware	20
3.2 Orgware	23
3.3 Software	29
4 Conclusie	32
4.1 Conclusie	32
4.2 Vervolgonderzoek	34
Bronnen	36

Maatschappelijke waarde van sportaccommodaties

Inleiding

De bestaande sportaccommodaties beter benutten is een landelijke uitdaging. ZonMw heeft dit vastgesteld als een van de zes grote maatschappelijke uitdagingen op het gebied van sport en bewegen (Hoekman & Schadenberg, 2023). De beschikbare ruimte in Nederland is schaars en staat onder druk. Dit geldt ook voor de ruimte voor sport. De maatschappelijke waarde van sportaccommodaties vergroten is belangrijk om de ruimte voor sport te borgen.

Probleemstelling

Het doel van dit onderzoek is om meer zicht te krijgen op bestaande kennis over de maatschappelijke waarde van sportaccommodaties. In deze verkennende literatuurstudie geven we antwoord op de vraag: wat is er bekend over de maatschappelijke waarde van sportaccommodaties?

Dan doen we aan de hand van drie deelvragen:

- Wat is maatschappelijke waarde (van sport(accommodaties))?
- Hoe kun je maatschappelijke waarde bij sportaccommodaties creëren of vergroten?
- Welke succesfactoren en knelpunten zien we hierbij vanuit de praktijk?

Methode

Voor dit onderzoek hebben we een verkennende literatuurstudie uitgevoerd naar de maatschappelijke waarde van sportaccommodaties. We hebben wetenschappelijke en niet-wetenschappelijke literatuur geraadpleegd. Naast de literatuurstudie hebben we vier interviews gehouden met praktijkexperts.

Conclusies

Maatschappelijke waarde van sport(accommodaties)

Maatschappelijke waarde is het best te omschrijven als de allesomvattende waarde die iets heeft voor de samenleving als geheel. De maatschappelijke waarde van sportaccommodaties is nauw verwant aan de maatschappelijke waarde van sport. Sportaccommodaties zijn nodig om bepaalde sporten te beoefenen.

Maar de maatschappelijke waarde van sportaccommodaties gaat verder dan dat. Zo kunnen ze:

- een rol spelen in het tegengaan van of omgaan met klimaatverandering;
- fungeren als ontmoetingsplaats voor sporters en niet-sporters;
- onderdeel uitmaken van een beweegvriendelijke openbare ruimte.

Maatschappelijke waarde van sportaccommodaties creëren of vergroten

Het optimaliseren van de maatschappelijke waarde van sportaccommodaties kan helpen om ruimte voor sport 'veilig te stellen'. De combinatie van hardware (fysieke eigenschappen), orgware (organisaties en aanbieders) en software (het (sport)aanbod) van een sportaccommodatie bepaalt het succes van de accommodaties en de waarde voor de samenleving.

We constateren drie kernpunten waarop je kunt inzetten om de maatschappelijke waarde te optimaliseren:

- het sportgebruik vergroten;
- multifunctionele inzet van sportaccommodaties;
- aandacht voor specifieke gebruikersgroepen.

Succesfactoren en knelpunten

Op basis van de literatuurstudie naar (met name) Nederlandse praktijkvoorbeelden formuleren we drie overkoepelende aandachtspunten.

● Context is bepalend

Voor hardware, orgware én software zijn de kansen om de waarde van een accommodatie te vergroten afhankelijk van de context. Hierbij kun je denken aan de ligging van de accommodatie, potentiële gebruikers en mogelijke samenwerkingspartners.

● Voortdurend proces

De maatschappelijke waarde van een sportaccommodatie optimaliseren is een continu proces. Samenwerking tussen betrokkenen speelt hierin een cruciale rol. Het instandhouden en verbeteren hiervan vergt veel aandacht. Daarnaast veranderen sportbehoeftes door maatschappelijke ontwikkelingen. Of doen zich nieuwe innovaties voor die betere benutting van sportaccommodaties mogelijk maken.

● Sport voor iedereen

Een sportaccommodatie met maatschappelijke waarde is een accommodatie waar iedereen kan sporten en bewegen. Juist ook kwetsbare groepen die gemiddeld minder sporten. Een toegankelijke sportaccommodatie, sportaanbod dat aansluit bij de wensen van deze groepen en geschikte begeleiding zijn nodig om dit mogelijk te maken.

Inleiding

In dit onderzoek verkennen we wat er bekend is over de maatschappelijke waarde van sportaccommodaties. Dit eerste hoofdstuk gaat over de achtergrond, het doel en de aanpak van het onderzoek.

1.1 Achtergrond

De bestaande sportaccommodaties beter benutten is een landelijke uitdaging. ZonMw heeft dit vastgesteld als een van de zes grote maatschappelijke uitdagingen op het gebied van sport en bewegen (Hoekman & Schadenberg, 2023).

Daarnaast is in het Nationaal Sportakkoord II (Ministerie van VWS et al., 2022) aandacht voor de ruimte voor sport en bewegen, en of we deze ruimte beter kunnen benutten, vanuit zowel economisch als maatschappelijk perspectief. Het gaat hierbij vooral om het faciliteren van sportbeoefening en het verbeteren van de exploitatie en maatschappelijke waarde van sportaccommodaties.

Druk op sportvoorzieningen

In Nederland is een fijnmazige sportinfrastructuur aanwezig, maar deze voorzieningen staan wel onder druk. De Nederlandse bevolking blijft groeien, en de beschikbare ruimte om deze groei op te vangen is schaars. Het is daarom van groot belang om de ruimte efficiënt en multifunctioneel in te richten. En daarbij sportaccommodaties vanuit zowel economisch als maatschappelijk perspectief beter te benutten.

Hardware, orgware en software

In dit onderzoek staat de maatschappelijke waarde van sportaccommodaties centraal. We vertrekken daarbij vanuit een breder perspectief op sportaccommodaties. Daarbij betrekken we niet alleen de voorziening zelf, oftewel de hardware, maar ook de organisaties (orgware) en activiteiten (software) bij deze voorziening.

Dit model van hardware, software en orgware is een veelgebruikt model binnen het sport- en beweegbeleid. De VSG spreekt in hun visiedocument, waar veel sport- en beweegbeleid van gemeenten op is gebaseerd of door is geïnspireerd, bij sportaccommodatiebeleid over het laten renderen van het lokale sportkapitaal met verwijzing naar de hardware, orgware en software (VSG, 2018).

In de uitwerking hebben we bijzondere aandacht voor de mate van gebruik, de gebruikersgroepen en het type gebruik. Van deze aspecten veronderstellen we dat ze van invloed zijn op de uiteindelijke maatschappelijke waarde van een sportaccommodatie.

Aandacht voor regionale verschillen

● Stedelijk gebied: grote druk op de ruimte

We zien vooral in stedelijk gebied grote druk op de beschikbare ruimte. Om ervoor te zorgen dat alle functies (zoals wonen, werken en sport) voldoende plek krijgen, moeten we de ruimte optimaal gebruiken.

De grote uitdaging in deze gebieden is om het aanbod aan sportaccommodaties mee te laten groeien met de toenemende behoefte door de bevolkingsontwikkeling. Gebeurt dit niet, dan neemt de druk op bestaande accommodaties, die vaak al vol zitten, nog verder toe. Hierdoor ontstaan wachtlijsten, kunnen mensen minder sporten of moeten ze uitwijken naar andere vormen van sport (zoals sport in de openbare ruimte).

In stedelijke gebieden is de uitdaging oplossingen te vinden om huidige accommodaties intensiever te gebruiken. En manieren om, ondanks de druk, toch nieuwe ruimte voor sport te creëren.

● Landelijk gebied: druk op voortbestaan accommodaties

Het tegenovergestelde beeld zien we in landelijke gebieden. Het gebruik van de bestaande accommodaties neemt hier af. De bevolking krimpt, er vindt vergrijzing plaats en jongeren trekken naar de stad. Het voortbestaan van sportaccommodaties komt hierdoor onder druk te staan.

Als sportaccommodaties verdwijnen, nemen de reisafstanden voor inwoners toe. Sport wordt hierdoor minder toegankelijk. Met name voor groepen die minder ver kunnen reizen, zoals ouderen, mensen met een beperking en jonge kinderen. Daarnaast wordt het moeilijker om in de buurt voldoende gelijkwaardige teams te vinden om competitie mogelijk te maken.

Dit kan leiden tot een negatieve spiraal: mensen stoppen met sporten door de groeiende reisafstand, waardoor het gebruik van accommodaties terugloopt en nog meer sportaccommodaties sluiten.

De uitdaging in landelijk gebied is de instandhouding van sportaccommodaties. Multifunctioneel gebruik en clustering van functies bij sportaccommodaties bevorderen het gebruik en dragen bij aan het bestaansrecht van sportaccommodaties (Van der Poel & Hoekman, 2023).

Sportgebruik vergroten

Het gebruik van sportaccommodaties kent duidelijke piekmomenten. Voor sport zijn met name de doordeweekse avonden en de zaterdag populair. In de binnensportaccommodaties neemt op deze momenten in het winterseizoen de druk verder toe.

Maar op verschillende momenten is er nog voldoende ruimte voor (aanvullend) gebruik van de accommodaties (Ruikes & Aarnink, 2023). En zoals we hierboven beschreven, staan verschillende regio's voor verschillende uitdagingen en verschilt

het gebruik van sportaccommodaties sterk per gebied. Maar ook binnen een gemeente zijn vaak duidelijke verschillen te zien in het gebruik van verschillende sportaccommodaties. Niet iedereen gebruikt de dichtstbijzijnde accommodatie: mensen kiezen wat bij ze past.

Het is de combinatie van hardware, orgware en software die maakt dat de ene sportaccommodatie meer gebruikt wordt dan de andere. Om sportaccommodaties beter te benutten is daarom aandacht nodig voor deze combinatie.

Andere typen gebruikers

Het gebruik van sportaccommodaties vergroten kan ook door niet-sportorganisaties te stimuleren de accommodatie te benutten. Bijvoorbeeld onderwijs, kinderopvang of zorg. Dit biedt met name kansen om buiten de piekmomenten (het weekend en de avonden) voor een goede bezetting van de accommodatie te zorgen. Vooral voor sportaccommodaties in landelijke gebieden biedt dit kansen.

Om gebruik door andere typen gebruikers mogelijk te maken, moeten accommodaties soms wel aan bepaalde wensen of eisen voldoen. Zo kunnen gebruikers behoefte hebben aan opslagruimte, afscheidbare ruimtes of extra voorzieningen voor mensen met een beperking.

Niet alleen voor sportaccommodaties in landelijk gebied biedt de clustering van functies op één locatie voordelen. In gebieden waar de druk op de ruimte groot is, kan clustering van sport met andere functies op één locatie bijdragen aan efficiënt ruimtegebruik.

Zo'n gebouw kan het centrum van een nieuwe wijk worden, waardoor sportvoorzieningen goed bereikbaar zijn. Daarnaast biedt de clustering van functies kansen voor samenwerking tussen partijen. Bijvoorbeeld het doorverwijzen van ouderen naar een beweegprogramma van een sportvereniging. Of de inrichting van een sportkantine als huiskamer voor de wijk.

Specifieke gebruikersgroepen

Sportverenigingen kunnen sportaccommodaties vaak gebruiken tegen niet-kostendekkende tarieven. Dat doen overheden vanwege de veronderstelde maatschappelijke waarde van sportverenigingen en de rol die sportverenigingen spelen in het lokale beleid: ze organiseren zichzelf, brengen mensen in beweging, zorgen voor verbondenheid en spelen een belangrijke rol bij het realiseren van de doelen van het lokale sportbeleid (Nagel et al., 2020; Van der Werff et al., 2015; Hoekman et al., 2015).

Als verenigingen wel kostendekkende tarieven moeten betalen, zijn ze niet in staat dezelfde activiteiten te organiseren. Ook zijn ze dan minder toegankelijk voor alle groepen in de samenleving en is de maatschappelijke waarde lager.

De maatschappelijke waarde van sportaccommodaties is deels afhankelijk van de gebruikers. Activiteiten voor specifieke doelgroepen, zoals mensen met een beperking, ouderen of mensen met een migratieachtergrond, hebben geen financieel doel. Daarmee leveren ze in financieel opzicht minder op dan commerciële activiteiten als verhuur voor een bedrijfsuitje. Maar het maatschappelijke rendement van de activiteiten is veel hoger.

Ook voor mensen die eenzaam zijn, weinig zelfvertrouwen hebben of met gevoelens van neerslachtigheid te maken hebben, kan een sportactiviteit grote waarde hebben (Schoemaker et al., 2024).

Om de maatschappelijke waarde van een accommodatie te vergroten is het daarom niet alleen belangrijk om het gebruik te optimaliseren, maar moeten we ook oog hebben voor wie gebruik maakt van de sportaccommodatie.

Maatschappelijke waarde

Bij de maatschappelijke waarde van sportaccommodaties spelen dus verschillende elementen een rol. Zo kan een sportaccommodatie maatschappelijke waarde hebben vanuit de mogelijkheden die deze biedt voor een gezonde en actieve leefstijl. Maar ook als ontmoetingsplek.

Om een beter begrip te krijgen van de maatschappelijke waarde van sportaccommodaties, hebben we dit onderwerp centraal gesteld bij onze literatuurstudie en expertinterviews.

1.2 Doelstelling en onderzoeksvragen

Het doel van dit onderzoek is om meer zicht te krijgen op bestaande kennis over de maatschappelijke waarde van sportaccommodaties. In deze verkennende literatuurstudie geven we antwoord op de volgende hoofd- en deelvragen:

Wat is er bekend over de maatschappelijke waarde van sportaccommodaties?

- Wat is maatschappelijke waarde (van sport(accommodaties))?
- Hoe kun je maatschappelijke waarde bij sportaccommodaties creëren of vergroten?
- Welke succesfactoren en knelpunten zien we hierbij vanuit de praktijk?

1.3 Aanpak

Literatuuronderzoek

We hebben een verkennende literatuurstudie uitgevoerd naar de maatschappelijke waarde van sportaccommodaties. Hierbij hebben we gezocht op termen als 'efficiënt gebruik', 'meervoudig gebruik', 'multifunctioneel gebruik', 'gedeeld gebruik' en 'beter benutten van sportaccommodaties'. We hebben wetenschappelijke en

niet-wetenschappelijke literatuur geraadpleegd. We hebben doorgezocht totdat we geen nieuwe teksten meer vonden. Dataverzameling vond plaats in het voorjaar en de zomer van 2024.

Interviews

Naast de literatuurstudie hebben we een viertal interviews gehouden met praktijkexperts. We hebben gesproken met experts van:

- de Vereniging Sport en Gemeenten (VSG);
- het Kenniscentrum Sport en Bewegen;
- Bouwstenen voor Sociaal;
- voetbalvereniging DZC '68.

De VSG en het Kenniscentrum Sport en Bewegen hebben korte lijntjes met de praktijk en zijn goed op de hoogte van de ontwikkelingen rondom (multifunctionele) sportaccommodaties. Bouwstenen voor Sociaal is een platform dat partners uit het maatschappelijk vastgoed bijeenbrengt, waaronder sportaccommodaties. Met DZC '68 hebben we gesproken omdat de accommodatie van deze voetbalvereniging een succesvol voorbeeld is van een multifunctionele sportaccommodatie.

Focus

In dit onderzoek ligt de focus op sportaccommodaties en multifunctionele accommodaties waar sport de primaire gebruiker is. De maatschappelijke waarde van de beweegvriendelijke omgeving hebben we niet meegenomen.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 bespreken we enkele trends en ontwikkelingen die ervoor zorgen dat er steeds meer aandacht is voor de maatschappelijke waarde van sportaccommodaties. Ook gaan we in dit hoofdstuk in op de definitie van maatschappelijke waarde van sport en sportaccommodaties.

In hoofdstuk 3 komen de resultaten van de literatuurstudie aan bod. Aan de hand van de hardware, orgware en software lichten we kansen, lessen, uitdagingen en aandachtspunten uit.

Hoofdstuk 4 vormt het afsluitende hoofdstuk. Hierin beantwoorden we de onderzoeksvragen en kijken we vooruit op vervolgonderzoek.

Context en definities

In dit hoofdstuk schetsen we trends en ontwikkelingen die leiden tot meer aandacht voor het beter benutten van sportaccommodaties en de brede maatschappelijke waarde van sportaccommodaties. Daarnaast gaan we in op bestaande kennis over de waarde van sport en sportaccommodaties

2.1 Sportaccommodaties in Nederland

Nederland kent een fijnmazige en diverse sportinfrastructuur. In 2023 telde Nederland ruim circa 21.900 sportaccommodaties, wat neerkomt op een gemiddelde van 30,7 accommodaties per 25.000 inwoners (Wezenberg-Hoenderkamp et al., 2023).

Wel zijn er verschillen tussen gebieden in Nederland. Zo is het aantal accommodaties per 25.000 inwoners lager in gemeenten met meer inwoners, een hoge stedelijkheid en een lage(re) sociale status (SES-WOA).

Door de hoge dichtheid van sportaccommodaties hebben veel Nederlanders verschillende soorten sportaccommodaties in de buurt. Fitnesscentra, voetbalvelden, tennisbanen, sporthallen en zwembaden zijn gemiddeld het dichtstbij (Wezenberg-Hoenderkamp & Rauws, 2023). De meeste Nederlanders hoeven minder dan 3 kilometer te reizen naar deze accommodaties. 3 kilometer wordt over het algemeen aangehouden als de afstand die niet-sporters bereid zijn om te reizen voor sport.

Ondanks het brede aanbod aan sportaccommodaties is de druk op sommige plekken in Nederland soms hoog (Ruikes & Aarnink, 2023). Voor buitensportaccommodaties is dit met name het geval op de momenten dat sportverenigingen actief (willen) zijn: op doordeweekse avonden en in de weekenden. Op andere momenten liggen er kansen om het gebruik van de accommodaties te vergroten.

De druk op de binnensportaccommodaties is het hoogst op doordeweekse avonden in het winterseizoen. Overdag gebruikt met name het onderwijs de accommodaties. Toch kennen ook binnensportaccommodaties verschillende momenten waarop meer gebruik mogelijk is.

2.2 Contextuele ontwikkelingen

Verandering in de sportvraag (behoeften van de samenleving)

De sportvraag van Nederlanders is voortdurend in ontwikkeling. Twee factoren die van invloed zijn op de sportbehoeftes van de samenleving in de toekomst, zijn demografische ontwikkelingen en individualisering.

● Demografische ontwikkelingen

Het aantal inwoners blijft de komende jaren (landelijk) toenemen. Naar verwachting telt Nederland in 2037 voor het eerst meer dan 19 miljoen inwoners en blijft dit aantal ook daarna groeien (Stoeldraijer et al., 2024). Dit heeft ook gevolgen voor het aantal inwoners dat gebruik wil maken van een sportaccommodatie.

Deze bevolkingsgroei verdeelt zich overigens niet gelijk over Nederland (PBL & CBS, 2022). De grootste groei wordt verwacht in de Randstad, Noord-Brabant en delen van Gelderland en Overijssel. In diverse gemeenten in het noorden en oosten van Nederland en in Limburg neemt het aantal inwoners naar verwachting af. Hierdoor ontstaan regionale verschillen in de aard van accommodatievraagstukken.

Naast bevolkingsgroei vindt er de komende decennia ook verdere vergrijzing plaats (Stoeldraijer et al., 2024). Het aantal ouderen in Nederland (65 jaar of ouder) neemt naar verwachting sneller toe dan de bevolking als geheel. Dit heeft een grote impact op de volksgezondheid en zorg (Den Broeder et al., 2024). De zorgbehoefte neemt toe, ouderen wonen langer zelfstandig en de eenzaamheid onder ouderen neemt toe. Zowel formele als informele zorg komt hierdoor onder druk te staan.

Het stimuleren van sporten en bewegen kan een rol spelen bij het verbeteren van de vitaliteit van ouderen. En daarmee de druk op de zorg verminderen (Roelofs & Collard, 2017). Voldoende beweging draagt bij aan een lagere kans op chronische aandoeningen en zorgt ervoor dat iemand langer zelfredzaam is. Daarnaast is sport en bewegen in te zetten om eenzaamheid onder ouderen terug te dringen.

● Individualisering

We leven in een individualiserende samenleving. Dit heeft ook invloed op de sportbeoefening (Van der Poel, 2024). Het traditionele, naoorlogse sportlandschap, waarin sportverenigingen en sportbonden een grote rol speelden, verliest steeds meer marktaandeel, ten koste van ondernemende sportaanbieders.

Individuele sporten en sportbeoefening wordt steeds populairder. Bijvoorbeeld fitness, fietsen en wandelen. Dit komt doordat mensen behoefte hebben aan flexibiliteit, zelf willen bepalen wanneer ze gaan sporten, en geen behoefte hebben om ook nog vrijwilligerswerk te moeten doen. De sociale waarde van sport vinden deze sporters vaak van ondergeschikt belang (Tiessen-Raaphorst, 2020a).

Een individualiserend sportlandschap heeft ook invloed op het gebruik van sportaccommodaties. Van oudsher maken met name de sportverenigingen gebruik van sportvelden, sporthallen en gymzalen. Sportaccommodaties zijn dan ook met name ingericht om aan de wensen en eisen van sportverenigingen en -bonden te voldoen.

Deze eisen en wensen komen niet altijd overeen met die van opkomende, individuele sporten en sporters. Dit vraagt om multi-inzetbare ruimtes en velden die geschikt zijn voor verschillende sporten en mee kunnen bewegen met nieuwe sportvormen.

Beleidsontwikkelingen

Naast demografische ontwikkelingen zijn er ook beleidsmatige ontwikkelingen die verband houden met de maatschappelijke waarde van sport.

● Sport en bewegen als middel

Er is steeds meer aandacht vanuit andere beleidsterreinen voor sport en bewegen. Deze beleidsterreinen zien sport en bewegen als een belangrijk middel om beleidsdoelen te halen.

Een voorbeeld hiervan is de aandacht voor sport in integraal gezondheidsbeleid. Voldoende sporten en bewegen zien zij als een middel om een gezonde leefstijl te verwezenlijken. De meeste gemeenten hebben dan ook beleid om mensen in beweging te krijgen (Geurink et al., 2025).

Maar ook vanuit andere beleidsterreinen is er steeds meer aandacht voor de mogelijkheden die sport biedt. Zo zetten gemeenten sport in om sociale participatie en integratie te bevorderen, voor economische impact en om de naamsbekendheid van de gemeente te vergroten (Geurink et al., 2025).

● Groeiende aandacht voor toegankelijkheid van sportaccommodaties

In beleid is steeds meer aandacht voor de toegankelijkheid van sportaccommodaties. Ongeveer de helft van de gemeenten in Nederland heeft hier al beleidsdoelstellingen over. Nog eens drie op de tien ontwikkelen die of zijn dit van plan (Rauws & Van Lindert, 2024).

Het verbeteren van de toegankelijkheid van sportaccommodaties maakt ook onderdeel uit van de strategie 'Sporten voor mensen met een handicap vanzelfsprekend in 2030!' (Van Lindert et al., 2024).

Toegankelijkheid van sportaccommodaties is een breed begrip (Rauws & Van Lindert, 2024). Het betreft niet alleen de accommodatie zelf, maar ook de directe omgeving en de bereikbaarheid van de accommodatie voor verschillende groepen, zoals mensen met een beperking en ouderen.

● Betaalbaarheid van sport onder druk

Net als de onderbenutting van sportaccommodaties is de druk op de betaalbaarheid van sport een van de zes maatschappelijke uitdagingen op het gebied van sport en bewegen. Energieprijzen en bouwkosten zijn de afgelopen jaren sterk gestegen, waardoor de kosten voor het in stand houden van sportaccommodaties toenemen (Hover & van Eldert, 2023).

Tegelijk is er extra geld nodig om de kwaliteit, veiligheid en toegankelijkheid van het sportaanbod te verbeteren en sportaccommodaties te verduurzamen. Dit zorgt voor hogere kosten voor gemeenten en verenigingen. Als zij die doorberekenen aan sporters, kan dit leiden tot uitval.

De druk op de betaalbaarheid van sport lijkt ook in de toekomst aan te houden. Zo wordt de BOSA¹ afgebouwd en loopt de financiële bijdrage die gemeenten ontvangen van de Rijksoverheid terug (Van Eldert et al., 2024). Gemeenten zien de financiering van sport dan ook als een grote uitdaging voor het toekomstige sportbeleid (Geurink et al., 2025).

Subsidies voor verenigingen en nieuwbouw van accommodaties noemen gemeenten het vaakst als posten waarop ze verwachten te bezuinigen. Maar aan de andere kant blijft er veel aandacht voor het betaalbaar houden van sportaccommodaties vanwege de maatschappelijke waarde die ze hieraan toeschrijven.

2.3 Maatschappelijke waarde van sport

In deze paragraaf gaan we in op de maatschappelijke waarde van sport. We omschrijven de positieve bijdrage die sport kan leveren aan de maatschappij, maar ook enkele kanttekeningen. Vervolgens presenteren we een aantal methodes om de maatschappelijke waarde van sport op verschillende manieren vast te stellen.

Maatschappelijke waarde van sport en bewegen

Van sport en bewegen wordt vaak verondersteld dat de maatschappelijke waarde groot is. De maatschappelijke waarde van sport omvat alle positieve en negatieve (neven)effecten of opbrengsten die ontstaan door sport voor de samenleving als geheel.

Naast dat sporten positieve effecten heeft voor het sportende individu, zoals een betere fysieke of mentale gezondheid, wordt verondersteld dat sport ook een positieve bijdrage levert aan de samenleving. Bijvoorbeeld aan de sociale cohesie, inclusie en eigenschappen als zelfbeheersing, assertiviteit en sociale vaardigheden (Bailey et al., 2013; Ooms et al., 2020; Tiessen-Raaphorst, 2020b).

Maar deze positieve effecten van sport zijn niet vanzelfsprekend (Pulles, 2021). Sport kent ook negatieve waarden en risico's, zoals blessures, uitsluiting en grensoverschrijdend gedrag. Daarnaast profiteert niet iedereen in de samenleving in gelijke mate mee van de opbrengsten van sport.

De maatschappelijke waarde is ook terug te leiden tot de bijdrage die sport kan leveren aan het halen van de Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties (Hoekman, 2025). Dit zijn zeventien doelen die er samen voor moeten zorgen dat armoede, ongelijkheid, onrecht en klimaatverandering eindigt. Sport draagt bij aan de gezondheid en kan ingezet worden als middel om ongelijkheid te verminderen en gelijkheid van mannen en vrouwen te bevorderen.

¹ De BOSA (Stimulering bouw en onderhoud sportaccommodaties) is een subsidieregeling waar sportverenigingen gebruik van kunnen maken voor bouw- en onderhoudskosten van sportaccommodaties en de aanschaf van sportmaterialen.

De maatschappelijke waarde vaststellen

Een veel gebruikte methode om de maatschappelijke waarde zichtbaar te maken is het berekenen van de 'social return on investment' (SROI). De SROI zet de investeringen in sport af tegen alle positieve en negatieve opbrengsten. In 2022 bedroeg de SROI van sport in Nederland 2,70 (Koning et al., 2022): elke geïnvesteerde euro leverde de samenleving 2,70 euro op aan maatschappelijke opbrengsten.

Een variant op het SROI-model wordt gebruikt om de waarde van sportevenementen uit te drukken: de maatschappelijke-kosten-batenanalyse (MKBA) (Gerdes, 2018; Koning et al., 2021). Daarbij zet je alle kosten voor het organiseren van een evenement af tegen de financiële en niet-financiële baten die een direct gevolg zijn van het evenement. Een MKBA kun je ook gebruiken om de waarde van specifieke interventies of investeringen in te schatten (Schoemaker & De Boer, 2018).

Het verschil tussen de SROI en MKBA is de schaal. Een MKBA richt zich specifiek op de kosten en opbrengsten van één evenement, interventie of investering. De SROI van sport toont aan dat sport in zijn algemeenheid een positieve opbrengst heeft, en dat de opbrengsten groter zijn dan de kosten (Schoemaker & De Boer, 2018).

Onderzoekers uit België hebben een kader ontwikkeld om vast te stellen wat de publieke perceptie van de maatschappelijke waarde van topsport is (De Rycke & De Bosscher, 2019). Het model, dat de toepasselijke naam MESSI heeft gekregen, laat zien of mensen vinden dat topsport een positieve of negatieve bijdrage levert aan bijvoorbeeld het klimaat, sociale gelijkheid en inclusie, sportparticipatie en economische ontwikkeling.

Nederlanders zijn over het algemeen positief over de maatschappelijke waarde van topsport (Meulenbroeks & Balk, 2025). Het meest kritisch zijn ze op de bijdrage van topsport aan sociale gelijkheid en inclusie, ethiek en fair play, en lokale consumptie en leefbaarheid.

Maatschappelijke waarde van sportaccommodaties

In dit onderzoek richten we ons op de maatschappelijke waarde van sportaccommodaties. Hier is nog beperkt (wetenschappelijk) onderzoek naar gedaan.

● MKBA voor sportaccommodaties

Hoewel een MKBA bij investeringsvraagstukken de mogelijkheid biedt om ook niet-financiële baten mee te nemen, blijkt het in de praktijk vaak ingewikkeld om de waarde van deze opbrengsten vast te stellen. In recent Nederlands onderzoek is een poging gedaan om de sociale en ecologische waarde van sportaccommodaties toch te achterhalen (Schoemaker et al., 2025). Met de discrete-keuzemethode proberen de onderzoekers vast te stellen hoe waardevol respondenten de bijdrage vinden die sportaccommodaties kunnen leveren aan sociaal contact, toegankelijkheid, vermindering van de CO₂-uitstoot en klimaatadaptatie.

De onderzoekers concluderen dat Nederlanders de ontmoetings- en ecologische functie van sportaccommodaties belangrijk vinden en bereid zijn hiervoor extra belasting te betalen. De hoogte hiervan geeft aan hoe groot de waarde is die men hecht aan de ontmoetings- en ecologische functies.

Om de maatschappelijke waarde van sportaccommodaties optimaal te benutten, is het belangrijk dat er niet alleen aandacht is voor de voorziening zelf (hardware), maar ook voor de organisatie (orgware) en de activiteiten (software). Optimalisering van deze drie elementen zorgt voor een zo groot mogelijke maatschappelijke waarde (Hoekman & Schadenberg, 2023).

Dit blijkt ook uit het onderzoek naar de sociale en ecologische waarde van sportaccommodaties (Schoemaker et al., 2025). Niet alleen het gebouw zelf heeft waarde: men is ook bereid om meer publieke middelen te investeren in accommodaties waar meer sociale ontmoetingen plaatsvinden, activiteiten worden georganiseerd en mensen die onvoldoende bewegen in beweging gebracht worden (Schoemaker et al., 2025).

● **SDG's en de waarde van sportaccommodaties**

In lijn met de sociale en ecologische waarde van sportaccommodaties kun je kijken naar de bijdrage van sport aan de SDG's. De Raad van Europa erkent in haar beleid dat sport hieraan kan bijdragen (Hoekman, 2025).

Ook voor de waarde van sportaccommodaties is een koppeling te maken met de SDG's. Sportaccommodaties stimuleren voldoende beweging en een gezonde levensstijl (SDG3), kunnen een rol spelen bij het bevorderen van gelijkheid (mits ze vrij toegankelijk en goed verspreid zijn, SDG10), kunnen bijdragen aan gendergelijkheid (SDG5) en bieden kansen om klimaatverandering tegen te gaan of adaptieve maatregelen te nemen (SDG13; Hoekman, 2025).

● **Sportaccommodaties in een SROI**

In een model om de SROI van een voetbalvereniging te berekenen, ontwikkeld door de Europese voetbalbond UEFA, komt dit verband tussen sportaccommodaties en sport (in dit geval voetbal) ook naar voren.

Een casestudy van een voetbalvereniging in Schotland laat zien dat de vereniging leden en wijkbewoners in beweging brengt en op die manier positieve economische, sociale en gezondheidseffecten heeft (UEFA, z.d.). De beschikbaarheid van voetbalvelden is een voorwaarde om dit mogelijk te maken. De aanname is hier dat de leden niet elders gingen voetballen als de voetbalaccommodatie er niet was.

● Sportaccommodaties als voorwaarde voor sportbeoefening

Het feit dat sportaccommodaties een maatschappelijke waarde hebben, volgt ook uit de maatschappelijke waarde van sport in zijn algemeenheid. Hoewel sport mogelijk is in de openbare ruimte, maken veel Nederlanders gebruik van een sportaccommodatie om te sporten. In 2024 maakte drie kwart van de sportende Nederlandse bevolking gebruik van een sportaccommodatie om te sporten. Kinderen deden dit het vaakst (6-17 jaar, 92%).²

² Vrijetijdsomnibus (VTO), 2024.

De maatschappelijke waarde van sportaccommodaties optimaliseren

In dit hoofdstuk benoemen we succesfactoren, kansen en mogelijke bedreigingen voor het optimaliseren van de maatschappelijke waarde van sportaccommodaties. We clusteren deze naar hardware, orgware en software.

Daarbij hanteren we een brede definitie van maatschappelijke waarde. We doen de aanname dat meer gebruik van sportaccommodaties resulteert in een hogere maatschappelijke waarde, vanwege de gezondheidswaarde en ontmoetingswaarde van sport en bewegen.

Daarnaast hebben we extra aandacht voor elementen die de maatschappelijke waarde kunnen vergroten. Zoals gebruik door kwetsbare groepen en bijdragen aan grote maatschappelijke thema's als duurzaamheid, integratie en preventie.

3.1 Hardware

Een multifunctionele sportaccommodatie is bij uitstek een oplossing om de meerwaarde van sportaccommodaties te vergroten, maar zeker niet de enige manier. Op grote en kleine schaal zijn er kansen om de gebouwen en de omgeving waarin sportaccommodaties liggen aan te pakken om de maatschappelijke waarde ervan te vergroten. Wel zijn er daarbij enkele aandachtspunten.

Kansen

● Open sportpark

Door een sportpark open te stellen kunnen omwonenden en andere geïnteresseerden (op bepaalde momenten) gebruik maken van de sportvelden en de omliggende ruimte. De toegankelijkheid van sportaccommodaties groeit hierdoor en de beperkte ruimte wordt efficiënter gebruikt (Van Setten, 2022).

Bij sportparken in de nabije omgeving van woningen biedt openstellen kansen om sporten en bewegen (extra) te integreren in het dagelijks leven van de inwoners (Broekhuizen & Höppner, 2021).

● Beheer

Nieuwe technieken en innovaties, zoals reserveringssystemen en toegangstechnieken (bijv. toegangscodes in plaats van sleutels), verlagen de drempel om gebruik te maken van een accommodatie (Van Eck, 2020; Hoekman & Schadenberg, 2023). Zo hebben mensen op afstand inzicht in de bezetting en kunnen ze reserveringen maken wanneer het hen uitkomt.

Door flexibele, maar gecontroleerde toegang met codes is een beheerder niet op elk moment meer nodig. Dit scheelt in de kosten en opent deuren voor nieuwe momenten om te sporten.

● **Duurzaamheid**

Innovaties op het gebied van duurzaamheid bieden ook mogelijkheden om de maatschappelijke waarde van sportaccommodaties op te krikken. Ledverlichting, verwarming en verlichting (met technologie) afstemmen op de bezetting en goede klimaatbeheersing zijn enkele voorbeelden van energiebesparende maatregelen (Verweij & Machiels, 2007).

Zonnepanelen of -collectoren op daken en velden en de winning van restwarmte dragen bij aan duurzame opwekking van energie (Hoekman & Schadenberg, 2023).

Daarnaast kunnen duurzame sportaccommodaties bezoekers inspireren om zelf ook met duurzaamheid aan de slag te gaan (Dalhuisen & Hoekman, 2023; VHG, 2022).

● **Natuur en klimaat**

De meerwaarde van sportaccommodaties kun je ook vergroten door rekening te houden met natuur en klimaat (VHG, 2022). Sportaccommodaties en de omliggende buitenruimte kunnen via groene daken, gevelbeplanting of extra bomen en struiken een rol spelen in het behouden of vergroten van de biodiversiteit.

Extra groen en schaduwplekken helpen ook om hittestress tegen te gaan. Sportaccommodaties kunnen daarnaast een bijdrage leveren aan klimaatadaptatie door waterberging mogelijk te maken onder velden of in wadi's. De groenomgeving die je zo creëert, vormt een aantrekkelijke recreatieomgeving voor sporters én niet-sporters.

● **Openheid**

Ontmoetingen spelen een belangrijke rol bij multifunctionele accommodaties (Van Setten, 2022). Om ontmoetingen tussen verschillende groepen gebruikers zoveel mogelijk te stimuleren, is een open karakter van de accommodatie belangrijk. Alle functies van het gebouw zichtbaar maken en aantrekkelijke gezamenlijke ruimtes creëren helpt hierbij (Janssen, 2014; Van Setten, 2023b).

Mensen raken zo bekend met de mogelijkheden van de accommodatie en leren de andere gebruikers kennen. Dit vormt een vruchtbare voedingsbodem voor nieuwe samenwerkingen, een hechte gemeenschap en een (sociaal) veilige sportomgeving (Janssen, 2014).

● **Klein beginnen**

Grote aanpassingen zijn niet altijd nodig om de sportaccommodatie aantrekkelijker te maken voor bezoekers. Kleine veranderingen, zoals bankjes of prullenbakken plaatsen, kunnen al een groot verschil maken (Kenniscentrum Sport en Bewegen,

2022). Mensen zien dan dat er investeringen plaatsvinden en krijgen oog voor de mogelijkheden die er zijn.

Een kleine aanpassing kan een katalysator vormen voor het verdere proces, doordat het draagvlak onder de leden, bezoekers en omwonenden groeit (Schoemaker et al., 2021).

Aandachtspunten

● Overlast en vandalisme

Een belangrijk aandachtspunt voor de openstelling van sportparken is overlast en vandalisme. Geluidsoverlast door extra of andere activiteiten, hangjeugd, achtergelaten afval en vernielde opstallen zijn de meest genoemde ergernissen (L'abée, 2016; Ruikes & Aarnink, 2023; Schoemaker et al., 2021). De (sociale) veiligheid op de sportaccommodatie neemt af en de eigenaars van de accommodatie blijven achter met de kosten voor schoonmaak of herstel (Svendsen, 2009).

Een vrees voor vernielingen maakt dat partijen huiverig kunnen zijn om het sportpark open te stellen. Door vooraf afspraken te maken over de verantwoordelijkheden voor onderhoud en toezicht, en hiervoor budget beschikbaar te maken, kun je zorgen verminderen (Gelderse Sport Federatie, 2022; Van Eck & Van der Pal, 2021).

● Conflicterende eisen en wensen

Een tweede aandachtspunt zijn de richtlijnen en eisen van de sportbonden en andere gebruikers. Sportbonden in Nederland hebben ieder hun eigen richtlijnen en eisen waar sportvoorzieningen aan moeten voldoen om er wedstrijden op of in te mogen spelen (L'abée, 2016).

Niet alle aanpassingen aan velden, banen, zalen en hallen die multifunctioneler gebruik mogelijk maken, passen hierbinnen. Zo is belijning voor verschillende buitensporten op een veld niet altijd toegestaan. En vereisen binnensporten verschillende plafondhoogtes en veldafmetingen (Janssens, 2023; Sportbelijning.nl, z.d.).

Ook niet-sportgebruikers van een sportaccommodatie hebben eisen of wensen (Ruikes & Aarnink, 2023). Zo zijn scholen gebonden aan afstandsnormen voor het bewegingsonderwijs en hebben beurzen of evenementen andere eisen voor de vloer (Janssens, 2023). Deze wensen en eisen kunnen tegenstrijdig zijn met die van sportgebruikers of extra aandacht vergen tijdens de ontwikkeling van een accommodatie.

Ruimtes in multifunctionele accommodaties moet je inrichten voor flexibel gebruik, waarbij je tegemoetkomt wordt aan zoveel mogelijk wensen. Wel moet je ervoor waken dat flexibiliteit niet ten koste gaat van functionaliteit voor de toekomstige gebruikers.

Door tijdig het gesprek aan te gaan met toekomstige gebruikers kun je zo goed mogelijk rekening houden met alle wensen. Betrek ook sportbonden in dit proces. Zij zijn zich steeds bewuster van het belang van multifunctioneel gebruik en een hogere bezetting van accommodaties. In overleg is dispensatie vanuit sommige sportbonden mogelijk (Hoekman & Schadenberg, 2023).

● Toegankelijkheid

Bestaande sportaccommodaties zijn vaak onvoldoende toegankelijk voor mensen met een fysieke beperking en ouderen (Janssens, 2023; Hoekman & Schadenberg, 2023; Van Eck, 2020). Dit stelt grenzen aan de benutting ervan. Door sportaccommodaties toegankelijker te maken voor deze groepen, ontstaan er kansen om het (sport)aanbod uit te breiden en de accommodaties beter te benutten.

Toegankelijkheid van sportaccommodaties omvat meer dan fysieke aanpassingen, zoals een invalidetoilet of het verwijderen van drempels (Van Lindert et al., 2021; Rauws & Van Lindert, 2024). Ook andere vormen van toegankelijkheid beïnvloeden de mate waarin mensen gebruik kunnen maken van een sportaccommodatie (Van Lindert et al., 2021), zoals:

- sociale toegankelijkheid (bijv. voldoende aanbod, omgang en contact met personeel);
- praktische toegankelijkheid (bijv. betaalbaarheid en aanwezigheid van hulpmiddelen);
- informatietoegankelijkheid (bijv. vindbare en begrijpelijke informatie).

● Locatie

Het laatste aandachtspunt is de locatie van de sportaccommodatie. Deze bepaalt in grote mate welke mogelijkheden er zijn om meerwaarde te creëren, met name bij multifunctionele accommodaties (Schoemaker et al., 2021).

Sommige combinaties zijn alleen mogelijk als de accommodatie een centrale ligging heeft (Svendsen, 2009). Voor onderwijs, activiteiten voor ouderen of een accommodatie met buurthuisfunctie mogen de afstanden niet te groot zijn (Van Setten, 2023a) om geschikt te zijn voor de (sport)activiteiten die ze er willen organiseren.

Voor andere samenwerkingen of functies, zoals samenwerkingen tussen verschillende sportverenigingen of -aanbieders of het omvormen van een sportpark tot een breder recreatiegebied, is nabijheid een minder grote factor.

3.2 Orgware

Samenwerking tussen verschillende betrokken partijen is cruciaal voor het verhogen van de meerwaarde van een sportaccommodatie. Met name bij multifunctionele sportaccommodaties, omdat meerdere partijen daar gebruik maken van dezelfde velden, banen, zalen of hallen.

Samenwerkingspartners

Er zijn veel verschillende samenwerkingsverbanden mogelijk voor multifunctionele sportaccommodaties. De meest voorkomende combinatie is die van onderwijs met sport. Met name basisscholen krijgen een plekje in de nieuwe gymzaal, sporthal of op het sportpark (Verweij & Machiels, 2007).

Andere voorkomende samenwerkingspartners voor sportverenigingen of -aanbieders zijn zorg- en welzijnsorganisaties, cultuurorganisaties, wijkverenigingen, kinderopvang, voor- en naschoolse opvang, fysiotherapie, bibliotheken, ouderenorganisaties, jeugdwerk en andere sportverenigingen of commerciële sportaanbieders.

In het buitenland zijn er zelfs multifunctionele accommodaties waarin sport en wonen samenkomen (Broekhuizen & Höppner, 2021).

Samenwerkingspartners die veel meerwaarde toe kunnen voegen aan sportaccommodaties, zijn degenen die gebruik maken van de accommodatie op momenten dat deze niet gebruikt wordt voor (verenigings)sport. Dit zorgt voor een betere benutting van de accommodatie en biedt de mogelijkheid aan verenigingen om extra inkomsten te genereren (Schoemaker et al., 2021).

Daarnaast bieden samenwerkingsverbanden met niet-sportorganisaties de mogelijkheid om in te zetten op sportstimulering en gezondheid, sterkere verbindingen tussen sport en andere beleidsterreinen, en sterkere sociale cohesie (L'abée, 2016; Ruikes & Aarnink, 2023; Svendsen, 2009; Van Holsteijn & Scholte, 2022; Van Setten, 2023c; Waardenburg et al., 2019).

Gemeenten

In veel gevallen is de gemeente ook een van de samenwerkingspartners. Dit geldt voor nieuwe én bestaande accommodaties.

Bij de ontwikkeling van een nieuwe accommodatie is de gemeente vaak (een van de) opdrachtgever(s) en wordt ze vaak de eigenaar en/of exploitant. Ook als ze geen opdrachtgever is, speelt de gemeente een belangrijke rol in het realisatieproces (Kenniscentrum Sport en Bewegen, 2022; Schoemaker et al., 2021):

- Er is goedkeuring nodig van de gemeente om te (ver)bouwen;
- De gemeente speelt een rol in de financiering (direct of indirect).
- De gemeente bezit vaak inhoudelijke kennis over sportaccommodaties en realisatieprocessen.
- De gemeente kan samenwerking tussen organisaties stimuleren.

Bij bestaande sportaccommodaties is de gemeente vaak eigenaar en/of exploitant (Van Eldert & Van der Heijden, 2023). Sportaccommodaties zijn over het algemeen een kostenpost voor gemeenten, en die leidt steeds vaker tot zorgen (Hoekman, 2022; Hoekman & Schadenberg, 2023; L'abée, 2016).

Toch nemen gemeenten nemen dit voor lief, omdat ze de maatschappelijke waarde van sport(accommodaties) belangrijk vinden (Hoekman & Schadenberg, 2023). De gemeente is gebaat bij betere benutting van accommodaties en meer multifunctioneel gebruik, vanwege de maatschappelijke opbrengst.

Voor veel gemeenten is het verbeteren van de bezettingsgraad dan ook een belangrijke doelstelling in het sportaccommodatiebeleid (Hoekman & Schadenberg, 2023; Hoogendam et al., 2021).

Publiek-private samenwerking

Bij nieuwe multifunctionele accommodaties vindt regelmatig samenwerking plaats met commerciële partijen (Tien organisatieadvies & Olco, 2015). Dit kan zo zijn bij de ontwikkeling of exploitatie van het gebouw, maar ook bij het sportaanbod of het gebruik van de accommodatie.

Niet-commerciële betrokkenen, zoals sportverenigingen en gemeenten, zijn soms huiverig voor deze samenwerking. Zo vrezen verenigingen dat ze leden verliezen aan commerciële sportaanbieders. En zijn gemeenten sceptisch over de mate waarin marktpartijen bijdragen aan maatschappelijke waarde (Interview Kenniscentrum Sport en Bewegen; Waardenburg et al., 2019).

Het onderzoek van Waardenburg et al. (2015) laat inderdaad zien dat creatie van maatschappelijke waarde beperkt is bij de ontwikkeling van multifunctionele sportaccommodaties met publiek-private samenwerkingen. Het verschil in belangen en logica's tussen de gemeente en de uitvoerder zorgt voor spanningen en broze samenwerkingen.

Maar de vrees voor marktpartijen is niet altijd terecht. Marktpartijen kunnen ondernemerszin met zich meebrengen die een positieve uitwerking heeft op de sportaccommodatie en vaak ontbreekt bij sportverenigingen (L'abée, 2016; Van Eck, 2020). Ze moeten vaak een hogere huur betalen en worden zo gedwongen om met creatieve oplossingen te komen, en met aanbod dat aansluit bij de wensen van de inwoners (Bouwstenen voor Sociaal, 2015).

Daarnaast gaan sommige gemeenten in zee met private partijen om de exploitatie en soms ook het onderhoud van accommodaties te regelen (Van Setten, 2023a).

Kansen en aandachtspunten voor samenwerking tijdens de realisatiefase

● Betrek alle betrokkenen vanaf het begin

Tijdens het ontwikkelen van een nieuwe multifunctionele sportaccommodatie of een open sportpark is het van belang dat alle betrokkenen zo snel mogelijk samen aan tafel zitten (Arends, 2019; Van Holsteijn & Scholte, 2022; Van Setten, 2022; Verweij & Machiels, 2007). Omwonenden, de toekomstige exploitant en de aannemer (wanneer deze bekend is) mogen hierbij niet ontbreken (Van Setten, 2023a; Waardenburg et al, 2019).

Door alle partijen vanaf het begin te betrekken, zorg je ervoor dat iedereen wensen naar voren kan brengen, mogelijke knelpunten kan delen en expertise in kan zetten. Dit helpt om een accommodatie te creëren die kan rekenen op de steun van zoveel mogelijk partijen.

Door tijdig alle visies, eisen en wensen op te halen, beperk je ook het aantal aanpassingen gedurende het proces tot een minimum. Deze aanpassingen kunnen zorgen voor vertraging, extra kosten en spanningen in de samenwerking (Waardenburg et al., 2019). Een gezamenlijk opgesteld Programma van Eisen maakt voor iedereen duidelijk wat er nodig en mogelijk is (Van Setten, 2023a).

● **Onderling vertrouwen**

Onderling vertrouwen tussen samenwerkende partijen is een voorwaarde voor een duurzame samenwerking. Het is belangrijk om hier aan het begin van het proces aandacht aan te besteden. Zodat alle neuzen dezelfde kant op staan en iedereen erop vertrouwt dat iedere partij zijn verantwoordelijkheid neemt bij het realiseren van de accommodatie. Pas dan kun je concrete stappen zetten (Kenniscentrum Sport en Bewegen, 2022; Van Setten, 2023c).

Als partijen elkaar beter kennen, zijn ze daarnaast bereid zich in elkaars positie te verplaatsen, krijgen ze oog voor overeenkomsten en zijn ze sneller geneigd concessies te doen (Tien organisatieadvies & Olco, 2015; Janssens, 2023).

Afspraken maken, en je hier ook aan houden, kan een grote rol spelen in het creëren van vertrouwen tussen partijen. Dit maakt voor iedereen duidelijk wat hun rol is binnen de grotere ambitie en het gezamenlijke proces (Kenniscentrum Sport en Bewegen, 2022; Van Setten, 2023b). Problemen en oud zeer moet je zo snel mogelijk wegnemen, om zo het proces zo min mogelijk te verstoren (Schoemaker et al., 2021; Van Setten, 2022).

● **Kartrekker**

In de eerste fase kan het bevorderlijk werken als er een kartrekker is (Schoemaker et al., 2021). Deze persoon of vereniging heeft vaak veel belang bij de nieuwe accommodatie en steekt hier veel energie in. Door andere geïnteresseerden verenigingen of organisaties bij elkaar te brengen kan deze een eerste aanzet maken. Daarna zorgt de kartrekker ervoor dat het proces niet verzandt in gesprekken en discussies, maar dat er concrete stappen gezet worden.

Tegelijkertijd zijn er ook risico's verbonden aan deze aanpak. Voor een succesvolle sportaccommodatie is een gezamenlijke aanpak van belang. Wanneer er één kartrekker is die het proces leidt, nemen andere partijen snel een terughoudende rol aan (Schoemaker et al., 2021). Dit kan het vormen van een gedeelde visie in de weg staan.

Dit kun je tegengaan door het project los te koppelen van de kartrekker. Bijvoorbeeld door een gezamenlijk gedeelde identiteit en naam te vormen en gelijkwaardigere posities te creëren (Janssen, 2014). Ook een stichting opzetten

voor de accommodatie kan helpen om de individuele belangen te verbinden met het gezamenlijke belang (Hoekman & Schadenberg, 2023).

● Focus op de maatschappelijke waarde

Naast het verhogen van de maatschappelijke waarde zijn er ook financiële prikkels om sportaccommodaties beter te benutten. Meer maatschappelijke waarde kan leiden tot een betere exploitatie, maar kan deze ook in de weg zitten (Hoekman, 2022). Om financiële redenen kan er bijvoorbeeld voor gekozen worden om accommodaties eerder te sluiten.

Om de maatschappelijke waarde van sportaccommodaties zoveel mogelijk te vergroten, moet je de focus op de kosten soms loslaten (Hoekman, 2022).

Kansen en aandachtspunten voor samenwerking tijdens het gebruik

● Afspraken over gedeeld gebruik

Een aandachtspunt is de gewoonte van sportverenigingen en andere organisaties om eigen voorzieningen en faciliteiten te hebben. Met name buitensportverenigingen hebben eigen velden en opstallen in beheer. Ook scholen, kinderopvang en zorg- en welzijnsorganisaties hebben vaak eigen faciliteiten.

In een multifunctionele accommodatie of op een open sportpark moeten ze (een deel van) deze voorzieningen delen met andere gebruikers. Dit kan weerstand oproepen (Janssen, 2014; Gesprek Bouwstenen). Goede afspraken over het delen van voorzieningen en de kosten en baten ervan zijn belangrijk (Kenniscentrum Sport en Bewegen, 2019).

Leden van sportverenigingen hebben zelden een probleem met het delen van de sportaccommodatie, mits er goede afspraken zijn met medegebruikers over de momenten waarop dit plaatsvindt (Schoemaker et al., 2021). Dit is een continu proces. Door regelmatig een gebruikersoverleg te organiseren kun je de afspraken heroverwegen of bijsturen als dat nodig is (Van Setten, 2022; Van Setten, 2023b). Ook biedt dit de kans om samenwerking te verbeteren of nieuwe samenwerking te initiëren.

Naast het activiteitenaanbod is het ook mogelijk om samen te werken aan het beheer, het onderhoud en de kantine van de sportaccommodatie. Doordat verenigingen niet ieder hun eigen contracten af hoeven te sluiten, kunnen ze de onderhoudskosten drukken en de samenwerking verbeteren (Van Setten, 2022). Voor het gebruik van een kantine zijn overeenstemming over de taakverdeling, de kosten en de opbrengsten nodig (Kenniscentrum Sport en Bewegen, 2019).

● Succes is afhankelijk van perspectief

Het succes van een multifunctionele sportaccommodatie of open sportpark is niet voor iedere partij hetzelfde (Tien organisatieadvies & Olco, 2015). Voor sportverenigingen en -aanbieders is het belangrijk dat ze hun activiteiten aan kunnen bieden op momenten die passen bij de wensen van hun leden.

De accommodatie moet daarnaast voldoen aan de richtlijnen en niet te duur zijn. Een exploitant richt zich op een zo hoog mogelijke bezetting met een minimum aan onderhoud. Dit kan situaties opleveren waarin de belangen van de verenigingen botsen met die van de exploitant.

Gemeenten zijn met name geïnteresseerd in de mate waarin beleidsdoelen behaald worden en de kosten die hiermee gemoeid zijn. De maatschappelijke waarde verhogen is een van deze beleidsdoelen. Verenigingen en exploitanten zijn hier minder of niet mee bezig.

Sportplekmanager

Een cruciale rol voor een succesvolle multifunctionele accommodatie is die van sportplekmanager: iemand die verenigingen en organisaties bij elkaar brengt, samenwerking opzet en de behoeften peilt bij gebruikersgroepen (Van Setten, 2022).

Verschillende mensen kunnen deze rol invullen, zoals een beheerder, sportpark- of accommodatiemanager of buurtsportcoach (Hoekman & Schadenberg, 2023; Schoemaker et al., 2021; Van Eck, 2020a). Het meest effectief is het als iemand zich specifiek kan richten op deze 'sociale' kant van de accommodatie.

Een coördinator is nodig om samenwerking tussen verenigingen en organisaties op gang te brengen en te houden (Schoemaker et al., 2021 & Verweij & Machielse, 2007). Sportverenigingen zijn afhankelijk van vrijwilligers en van nature niet gewend om samen te werken, waardoor dit minder efficiënt of soepel kan verlopen (Waardenburg et al., 2019).

Een sportplekmanager kan aanbieders bij elkaar brengen op basis van hun interesses of de behoeften van inwoners. Ook kan de sportplekmanager zorgen voor borging van samenwerkingen, zodat deze niet verdwijnen als het enthousiasme of de energie van vrijwilligers afneemt (Kenniscentrum Sport en Bewegen, 2022).

Zonder de aanjager komt samenwerking niet altijd van de grond. Tijdens de realisatiefase staat men onvoldoende stil bij de vorm waarin samenwerking plaats gaat vinden en hoe ontmoeting tussen gebruikers tot stand komt (Van Setten, 2022). In zulke gevallen is de accommodatie niet veel meer dan een verzamelgebouw.

Gemeenten investeren in multifunctionele accommodaties met het doel samenwerking tussen aanbieders te stimuleren en zo de meerwaarde van de accommodatie te vergroten. Het aanstellen van een activiteitenmanager kan deze doelstelling bewaken (Tien organisatieadvies & Olco, 2015).

In een aantal gevallen stelde de gemeente subsidie beschikbaar om deze functie te bekostigen (Schoemaker et al., 2021). Na verloop van tijd bouwen ze deze subsidie dan af (Van Setten, 2023b). De aanbieders moeten dan zelf het stokje overnemen of

de activiteitenmanager moest zijn eigen salaris verdienen door voldoende gebruikers aan te trekken of activiteiten te organiseren.

3.3 Software

Het uitbreiden van het (sport)aanbod biedt kansen om de meerwaarde van een sportaccommodatie te vergroten (Broekhuizen & Höppner, 2021; Schoemaker et al., 2021; Van Setten, 2022):

- Door meer (sport)activiteiten aan te bieden kan de bezetting van de accommodatie toenemen.
- Een focus op nieuwe activiteiten kan leiden tot ledenstijgingen bij verenigingen en een hogere sport- en beweegdeelname.
- Het kan er ook toe leiden dat specifieke doelgroepen meer dan daarvoor de weg naar de sportaccommodatie weten te vinden en gaan sporten of bewegen.
- Een divers activiteitenaanbod zorgt er ook voor dat een sportaccommodatie als ontmoetingsplek gaat fungeren, wat de sociale cohesie bevordert.

Sportaanbod

De doelgroepen waar multifunctionele accommodaties zich in de praktijk op richten, zijn divers: buurtbewoners, kinderen, ouderen, minder validen, statushouders, mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en inwoners met een lage sociaaleconomische status (NOC*NSF, z.d.; Schoemaker et al., 2021; Van Setten, 2023c). Met name het organiseren van (sport)activiteiten voor zorgbehoevenden (ouderen, minder validen) wordt gezien als een kans om de meerwaarde van sportaccommodaties op te krikken (Van Eck, 2020).

Praktijkvoorbeelden van uitbreiding van het sportaanbod zijn talrijk. Recreatieve sport- en beweegactiviteiten voor ouderen, zoals 'walking'-varianten van sporten, parasportactiviteiten, aanleg van fitness- en calisthenicsvoorzieningen of natuurlijke hindernissen rondom velden of banen, re-integratietrajecten en fysiotherapie zijn slechts enkele voorbeelden (Schoemaker et al., 2021, Van Setten, 2023c). Ook samenwerkingen tussen scholen en sportverenigingen onderling bieden mogelijkheden om het sportaanbod uit te breiden en de faciliteiten beter te benutten (Verweij & Machielse, 2007).

Sport- en beweegactiviteiten in pilotvorm zijn een goede manier om te onderzoeken waar lokaal behoefte aan is. En om mensen enthousiast te maken voor de mogelijkheden van samenwerking op het vlak van sportaanbod (Schoemaker et al., 2021).

Een sportpark openstellen zorgt niet voor extra sportaanbod, maar biedt omwonenden wel de mogelijkheid om (een deel van) de faciliteiten te gebruiken. Een open sportpark stimuleert sporten, spelen en bewegen en draagt bij aan de gezondheid, de sociale cohesie en de toegankelijkheid van sport (Gelderse Sport Federatie, 2022).

Niet-sportaanbod

Sportaccommodaties beter benutten kan ook door deze in te zetten voor niet-sportactiviteiten. Dit biedt met name kansen overdag of in de zomerperiode, wanneer de sportverenigingen de accommodaties niet gebruiken (Janssens, 2023; Schoemaker et al., 2021; Van Setten, 2023b).

Zo kunnen clubhuizen gebruikt worden (Schoemaker et al., 2021):

- voor huiswerkbegeleiding;
- als locatie voor dagbesteding voor ouderen of mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt;
- als kantoor- of vergaderruimte;
- voor buurt evenementen.

Aandachtspunten

● Afgestemd aanbod

Een belangrijke voorwaarde om de veronderstelde meerwaarde ook daadwerkelijk te creëren is om de nieuwe activiteiten af te stemmen op de wensen van de doelgroepen of omwonenden. Alleen dan doen mensen mee aan de activiteiten of bezoeken ze de accommodatie (Hoekman & Schadenberg, 2023). Betere benutting, verbeterde sociale cohesie en meer beweeggedrag vinden niet plaats als mensen niet op komen dagen omdat het aanbod niet is wat ze willen.

● Benodigde begeleiding

Bij activiteiten voor sommige doelgroepen kan begeleiding nodig zijn. Bijvoorbeeld bij sportaanbod voor mensen met een beperking. Vaak is er specialistische begeleiding nodig die een sportvereniging niet kan bieden. Of zijn de (sport)activiteiten die de vereniging aanbiedt niet bekend bij de doelgroep (Schoemaker et al., 2021).

● Rekening houden met activiteiten overdag

Verenigingen hebben vaak beperkte organisatiekracht en zijn sterk afhankelijk van vrijwilligers, die vaak niet overdag beschikbaar zijn (L'abée, 2016; Janssens, 2023). De benutting van een accommodatie optimaliseren is dan ook zelden een prioriteit van sportverenigingen.

Het is daarom verstandig om in een vroeg stadium contact te leggen met maatschappelijke organisaties en andere gebruikers om af te stemmen hoe je nevengebruik overdag het best kunt opzetten (Van Setten, 2023c). Bij accommodaties die nog gebouwd of verbouwd gaan worden, biedt dit ook de mogelijkheid om tijdens de bouw rekening te houden met de wensen van deze 'overdaggebruikers'. Dan kun je de accommodatie inrichten met bezettingsoptimalisatie in het achterhoofd.

● Beperkende wet- en regelgeving

Een ander aandachtspunt is de geldende wet- en regelgeving. Door de beperkende kaders van bestemmingsplannen zijn niet-sportactiviteiten soms moeilijker te organiseren of niet toegestaan (Hoekman & Schadenberg, 2023; Janssens, 2023).

Om bredere inzet van sportaccommodaties mogelijk te maken moet de bestemming dan verruimd worden van 'sport' naar 'maatschappelijke voorziening' (L'abée, 2016). Ook de aanleg van nieuwe sportvoorzieningen op bestaande sportparken kan stuiten op beperkende wet- en regelgeving (Schoemaker et al., 2021).

● **Weerstand bij verenigingen**

Ten slotte kan het uitbreiden van het (sport)aanbod leiden tot weerstand vanuit de leden van een vereniging (Schoemaker et al., 2021). Zij zijn vaak positief over de voornemens, maar sceptisch over de consequenties voor het eigen lidmaatschap en mogelijke extra taken die ze uit moeten voeren. Ook zijn er leden die de maatschappelijke betrokkenheid die de vereniging toont door activiteiten te organiseren voor niet-leden, onbelangrijk vinden.

Conclusie

In dit hoofdstuk beantwoorden we de onderzoeksvragen en blikken we vooruit op (mogelijke) vervolgstappen in het onderzoek naar de maatschappelijke waarde van sportaccommodaties en de ruimte voor sport.

4.1 Conclusie

Wat is maatschappelijke waarde (van sport(accommodaties))?

Maatschappelijke waarde is het best te omschrijven als de allesomvattende waarde die iets heeft voor de samenleving als geheel. Niet alleen economische waarde, maar ook 'zachtere' waarde die slecht of niet in geld of getallen uit te drukken is. Zoals sociale, culturele, persoonlijke of gezondheidswaarde.

Sportaccommodaties faciliteren sport. De maatschappelijke waarde van sportaccommodaties is dan ook nauw gerelateerd aan de maatschappelijke waarde van sport. Zonder sportaccommodaties kunnen sommige sporten niet gespeeld worden, of wordt de deelname moeilijker. Met als gevolg dat de maatschappelijke waarde van sport niet volledig benut wordt.

Maar sportaccommodaties dragen ook op andere vlakken bij aan een betere samenleving:

- Ze kunnen een rol spelen bij het tegengaan van of omgaan met klimaatverandering.
- Ze vormen een ontmoetingsplaats (ook voor niet-sporters).
- Ze kunnen onderdeel zijn van een beweegvriendelijke openbare ruimte.

Hoe kun je maatschappelijke waarde bij sportaccommodaties creëren of vergroten?

Door de grote druk op de ruimte staat ook de ruimte voor sport, waaronder sportaccommodaties, onder druk. De maatschappelijke waarde van sportaccommodaties optimaliseren kan helpen om ruimte voor sport 'veilig te stellen'. De combinatie van hardware, orgware en software van een sportaccommodatie bepaalt het succes van de accommodatie en de waarde ervan voor de samenleving.

We constateren drie kernpunten waarop je kunt inzetten om de maatschappelijke waarde te optimaliseren:

- het sportgebruik vergroten;
- multifunctionele inzet van sportaccommodaties;
- aandacht voor specifieke gebruikersgroepen.

Welke succesfactoren en knelpunten zien we hierbij vanuit de praktijk?

Op basis van de literatuurstudie naar (met name) Nederlandse praktijkvoorbeelden formuleren we drie overkoepelende aandachtspunten.

● Context is bepalend

Er bestaat geen 'one-size-fits-all'-recept waarmee je de maatschappelijke waarde van een sportaccommodatie maximaal kunt benutten. Voor hardware, orgware én software geldt dat de kansen om de waarde van een accommodatie te vergroten afhankelijk zijn van de context.

Qua hardware is bijvoorbeeld de locatie belangrijk. Bij een sportaccommodatie in het centrum van een stad is waarschijnlijk minder ruimte om de natuur tot zijn recht te laten komen. Maar daar zijn door de centrale ligging wel mogelijkheden om een ontmoetingsplek te creëren die voor iedereen goed bereikbaar is.

Ook de kansen op het vlak van orgware en software zijn contextafhankelijk. Potentiële medegebruikers, samenwerkingspartners en geschikt (sport)aanbod verschillen per situatie. Het is dan ook belangrijk om oog te hebben voor de lokale wensen en samenwerkingskansen om de maatschappelijke waarde van een sportaccommodatie optimaal te benutten.

● Voortdurend proces

Het optimaliseren van de maatschappelijke waarde van een sportaccommodatie is een continu proces. Succesvolle samenwerking staat aan de basis van een geslaagde accommodatie.

Van oudsher zijn partijen (zowel uit de sport als daarbuiten) gewend om een eigen plek te hebben die ze niet hoeven te delen. Onderling vertrouwen moet opgebouwd worden en het moet duidelijk zijn voor betrokkenen wat ze van elkaar kunnen verwachten. Dit kost tijd. En ook als alles eenmaal loopt, is het belangrijk dat er voortdurend aandacht is voor het verbeteren van de samenwerking.

Nieuwe kansen doen zich niet alleen voor op het vlak van samenwerking. Onder invloed van maatschappelijke ontwikkelingen als individualisering en de opkomst van nieuwe sporten of spelvormen zal de behoefte aan ruimte voor sport en andere functies door de jaren heen veranderen. Daarnaast dienen zich nieuwe innovaties aan (bijv. op het vlak van klimaatadaptatie of toegangssystemen) die bij kunnen dragen aan betere benutting van sportaccommodaties.

Het is nodig deze veranderingen te monitoren om ervoor te zorgen dat ook in de toekomst het aanbod aansluit bij de behoefte. En dat zo de benutting van de sportaccommodatie optimaal is.

● Sport voor iedereen

Een sportaccommodatie met maatschappelijke waarde is een accommodatie waar iedereen kan sporten en bewegen. Juist ook kwetsbare groepen die gemiddeld genomen minder sporten, zoals mensen met een beperking, mensen met een migratieachtergrond of ouderen.

Een voorwaarde hiervoor is een toegankelijke sportaccommodatie. Dit vraagt om meer dan alleen een invalidentoilet of een rolstoelschans. Ook de bereikbaarheid

van de accommodatie, de prijzen van het sportaanbod en een veilige en inclusieve sportomgeving spelen een rol.

Daarnaast is het van belang dat er sportaanbod voor deze groepen is dat aansluit bij hun wensen, met geschikte begeleiding. Voor sportverenigingen kan dit ingewikkeld zijn. Het ontbreekt hen vaak aan kennis en gekwalificeerd kader. Samenwerkingen met zorg- of welzijnsorganisaties die wél ervaring hebben met deze doelgroepen, kan in dit geval helpen.

4.2 Vervolgonderzoek

Als onderdeel van het onderzoeksprogramma MOOI in Beweging is in 2025 het onderzoeksproject Spot On! gestart.³ Onder aanvoering van de Universiteit Utrecht voert een coalitie van Nederlandse universiteiten, hogescholen en onderzoekinstellingen de komende jaren onderzoek uit naar de succesprincipes van sportlocaties.

De onderzoekers onderzoeken de komende jaren 28 sportlocaties in Nederland diepgaand. Doel is principes te vinden die ervoor zorgen dat bepaalde sportlocaties veel beter benut worden dan andere, vergelijkbare accommodaties.

In de aanhoudende strijd om ruimte, met name in de stedelijke omgeving, is het van grote waarde om de maatschappelijke waarde van ruimte voor sport in bredere zin inzichtelijk te maken (al dan niet in cijfers). Zo wordt het eenvoudiger voor beleidsmakers en de sportsector om de 'claim' van sport op ruimte te onderbouwen.

³ Meer over Spot On! vind je op de website: spotonderzoek.nl.

Bronnen

Arends, H. (2019). *Weg naar multifunctionele accommodatie is uitdagend*.

Allesoversport.nl. <https://www.allesoversport.nl/thema/beleid/blog-weg-naar-multifunctionele-accommodatie-is-uitdagend/>

Bailey, R., Hillman, C., Arent, S., & Petitpas, A. (2013). Physical activity: an underestimated investment in human capital? *Journal of Physical Activity and Health*, 10(3), 289-308.

Bouwstenen voor Sociaal (2015). *Maatschappelijk vastgoed van waarde*.

Den Broeder, L., Hilderink, H., Polder, J., Staatsen, B., Dekker, L., Jansen-van Eijndt, T., ... Couwenbergh, C. (2024). *Volksgesondheid Toekomst Verkenning 2024: Kiezen voor een gezonde toekomst*. Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu.

Broekhuizen, D., & Höppner, R. (2021). *Ruimte voor sociale voorzieningen: Internationale trendstudie voor Rotterdam*. Veldacademie.

Dalhuisen, C., & Hoekman, R. H. A. (2023). Het inspiratie-effect van duurzame sportaccommodaties. *Sport & Strategie*, 17(6), 30-31.

De Rycke, J., & De Bosscher, V. (2019). Mapping the Potential Societal Impacts Triggered by Elite Sports: A Conceptual Framework. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 11(3), 485-502.

Gelderse Sport Federatie. (2022). *Openstellen sportparken vergroot maatschappelijk rendement sportclubs*.

Gerdes, E. (2018). De maatschappelijke kosten-batenanalyse voor sportevenementen. *SportknowhowXL*. <https://www.sportknowhowxl.nl/opinie/de-maatschappelijke-kosten-batenanalyse-voor-sportevenementen>

Geurink, N., Van Vugt, H., Kools, M., & Hoekman, R. H. A. (2025). *Monitor Lokaal Sportbeleid 2024*. Mulier Instituut.

Hoekman, R. H. A. (2022). Maatschappelijke waarde van sportaccommodaties. *Sportaccom*, 4, 61.

Hoekman, R. H. A. (2025). *Social sustainability and sports facilities*. Mulier Instituut.

Hoekman, R. H. A., & Schadenberg, B. (2023). *Onderbenutting van sportaccommodaties. Kennis- en Innovatiescan WP5*. Mulier Instituut.

Hoekman, R. H. A., Van der Werff, H., Nagel, S., & Breuer, C. (2015). A Cross-National Comparative Perspective on Sport Clubs in Europe. In C. Breuer, R. H. A. Hoekman, S. Nagel, & H. Van der Werff (Eds.), *Sport Clubs in Europe: A Cross-National Comparative Perspective* (pp.419-435). Springer.

Hoogendam, A., Ruikes, D., & Hoekman, R. H. A. (2021). *Monitor Lokaal sportbeleid 2020: de gemeente als coproducent*. Mulier Instituut.

Hover, P., & Van Eldert, P. (2023). *Betaalbaarheid van sport. Kennis- en innovatiescan WP6*. Mulier Instituut.

Janssen, K. (2014). *Multifunctionele sportaccommodaties: meer dan slechts het delen van een gebouw?* [Masterscriptie]. Universiteit Utrecht.

Janssens, J. (2023). Hoe kunnen we effectiever en efficiënter gebruik maken van sportaccommodaties? *SportknowhowXL*.

<https://www.sportknowhowxl.nl/opinie/hoe-kunnen-we-effectiever-en-effici%C3%ABnter-gebruik-maken-van-sportaccommodaties>

Kenniscentrum Sport en Bewegen (2022). *Creëren van een Open Sportpark*.

Kenniscentrum Sport en Bewegen. (2019). *Kansen en valkuilen multifunctionele accommodaties*.

Koning, R., Gerdes, E., & Hover, P. (2021). *Verkenning maatschappelijke waarde EPC 2023*. Rebel & Mulier Instituut.

Koning, R., Gerdes, E., Van Eldert, P., & Hover, P. (2022). *SROI sport en bewegen 2022*. Rebel & Mulier Instituut.

Koninklijke Vereniging voor Hoverniers en Groenvoorzieners [VHG] (2022). *Groene oplossingen voor gezonde, natuurinclusieve sportaccommodaties*.

L'abée, D. (2016). *Efficiënt gebruik van sportaccommodaties*.

Meulenbroeks, N., & Balk, L. (2025). *Topsport: meer dan medailles*. Mulier Instituut.

Ministerie van VWS, VSG, VNG, NOC*NSF & POS (2022). *Hoofdlijnen Sportakkoord II – Sport versterkt*.

Nagel, S., Elmoose-Østerlund, K., Ibsen, B., & Scheerder, J. (2020). *Functions of sports clubs in European societies: A cross-national comparative study*. Springer.

NOC*NSF (z.d.). *Multifunctionele accommodatie*.

Ooms, L., Heijnen, E., Huiberts, I., & Hoekman, R. H. A. (2020). *Human Capital Model: Update van de theoretische onderbouwing van de (maatschappelijke) effecten van sporten en bewegen*. Mulier Instituut.

PBL, & CBS (2022). *Regionale bevolkings- en huishoudensprognose*.
<https://themasites.pbl.nl/o/regionale-bevolkingsprognose/>

Pulles, I. (2021). De maatschappelijke waarde van sport en bewegen. *Christen Democratische Verkenningen (CDV)*, 41, 102-107.

Ruikes, D., & Aarnink, A. (2023). Gebruik en tevredenheid. In H. van der Poel, & R. H. A. Hoekman (Reds.), *Sportaccommodaties in Nederland 2023: Kengetallen en kenmerken* (pp. 251-295). Mulier Instituut.

Rauws, R., & Van Lindert, C. (2024). *De toegankelijkheid van sport en sportaccommodaties*. Mulier Instituut.

Roelofs, S., & Collard, D. (2017). *De plus van bewegen voor ouderen*. Mulier Instituut.

Schoemaker, J., & De Boer, W. (2018). Beter inzicht in de baten maakt de sport toekomstbestendig. *SportknowhowXL*.
<https://www.sportknowhowxl.nl/opinie/beter-inzicht-in-de-baten-maakt-de-sport-toekomstbestendiger>

Schoemaker, J., De Boer, W., Kokolakis, T., & Davies, L. (2024). *De waarde van sport voor ons welzijn*. Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, Sheffield Hallam University en Manchester Metropolitan University.

Schoemaker, J., Mouter, N., Scholma, W., Munyasya, A., & De Boer, W. (2025). *De waarde van sociale en ecologische effecten van sportaccommodaties*. Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.

Schoemaker, J., Reitsma, M., Van Kalmthout, J., Hoeijmakers, R., & Van de Ven, R. (2021). *Gelderse open clubs en vitale sportparken: Opbrengsten en succes- en verbeterfactoren bij de ontwikkeling van open clubs & vitale sportparken*.

Sportakkoord (2024). *Missie: sporten voor mensen met een handicap vanzelfsprekend in 2030*. <https://www.sportakkoord.nl/inclusie-en-diversiteit/sporten-voor-mensen-met-een-handicap-vanzelfsprekend/>

Sportbelijning.nl. (z.d.). *Multifunctioneel gebruik*.

Stoeldraijer, L., Van Duin, C., Feijten, P., Wennekes, & Nicolaas, H. (2024). *Kernprognose 2024-2070: een miljoen inwoners erbij in 2037*. Centraal Bureau voor de Statistiek. <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2024/kernprognose-2024-2070-een-miljoen-inwoners-erbij-in-2037>

Svendsen, G. L. H. (2009). In C. M. E. Frisiras (Red.), *Rural education in the 21st century* (pp. 1-31). Nova Science Publishers.

Tien organisatieadvies & Olco. (2015). *Onderzoek Sport en Multifunctionele Accommodaties: De effectieve betrokkenheid van sportaanbieders bij realiseren, beheren en exploiteren*.

Tiessen-Raaphorst, A. (2020a). *Persoon, sportaanbod en organisatievorm gerelateerd aan de sociale waarde*. Sociaal en Cultureel Planbureau.

Tiessen-Raaphorst, A. (2020b). *Sociale cohesie en de rol van de sportsector*. Sociaal en Cultureel Planbureau.

UEFA (z.d.). *Spartans community football academy: UEFA Grow social return on investment model*. <https://www.scottishfa.co.uk/media/6088/community-club-social-return-on-investment-model.pdf>

Van der Poel, H. (2024). *Het sportende individu: over wat de geïndividualiseerde samenleving doet met sport*. Mulier Instituut.

Van der Poel, H., & Hoekman, R. H. A. (Reds.) (2023). *Sportaccommodaties in Nederland 2023. Kengetallen en kenmerken*. Mulier Instituut.

Van der Werff, H., Hoekman, R. H. A., & Van Kalmthout, J. (2015). Sport Clubs in The Netherlands. In C. Breuer, R. H. A. Hoekman, S. Nagel, & H. Van der Werff (Reds.), *Sport Clubs in Europe: A Cross-National Comparative Perspective* (pp.271-290). Springer.

Van Eck, M. (2020a). *Beter benutten van binnensportaccommodaties: tips en trucs*.

Van Eck, M. (2020b). *Beter benutten van binnensportaccommodaties: trends en ontwikkelingen*.

Van Eck, M., & Van der Pal, F. (2021). *Open sportpark voor een gezonde leefomgeving*.

Van Eldert, P., Hertogs, N., Van Kalmthout, J., & Baans, P. (2024). *Financiële weerbaarheid van sportverenigingen*. Mulier Instituut, Rotterdam Sportsupport & PB Sportconsultancy.

Van Eldert, P., & Van der Heijden, J. (2023). Exploitatie en financiering. In H. van der Poel, & R. H. A. Hoekman (Reds.), *Sportaccommodaties in Nederland 2023: Kengetallen en kenmerken* (pp. 208-250). Mulier Instituut.

Van Holsteijn, I., & Scholte, D. (2022). *Open sportpark: zo benut je de schaarse ruimte beter*.

Van Lindert, C., Greeven, A., Hoogendijk, R., Rauws, R., Heerschop, M., Gómez Berns, A., & Sparreboom, C. (2024). *Monitor 'Sporten voor mensen met een handicap is vanzelfsprekend in 2030': Voortgangsrapportage 2024*. Mulier Instituut.

Van Lindert, C., Wezenberg-Hoenderkamp, K., De Jonge, M., Ruikes, D., Noordzij, M., & Van der Meijde, L. (2021). *Sport in Rotterdam toegankelijk voor iedereen? Onderzoek naar de sportmogelijkheden voor mensen met een beperking in Rotterdam*. Mulier Instituut.

Van Setten, T. (2022). *Zo delen basisschool en voetbalclub één multifunctionele accommodatie in Gaanderen*.

Van Setten, T. (2023a). *Duurzame meerwaarde van een multifunctionele sportaccommodatie in Uithoorn*.

Van Setten, T. (2023b). *Huis van Eemnes: bijzondere samenwerking in een multifunctionele accommodatie*.

Van Setten, T. (2023c). *Sociaal georiënteerde MFA Burgum is ontstaan vanuit een burgerinitiatief*.

Verweij, A., & Machiels, J. (2007). *Handboek multifunctionele accommodaties voor sport en onderwijs: inspireren, realiseren en innoveren*. Vereniging Sport en Gemeenten (VSG).

Waardenburg, M., Van den Hombergh, S., & Van Bottenburg, M. (2019). *Bouwen aan maatschappelijke waarden. Publiek-private samenwerking bij multifunctionele sportaccommodaties*. Boom bestuurskunde.

Wezenberg-Hoenderkamp, K., Rauws, R., & Aarnink, A. (2023). Aanbod aan sportaccommodaties. In H. van der Poel, & R. H. A. Hoekman (Reds.), *Sportaccommodaties in Nederland 2023: Kengetallen en kenmerken* (pp. 251-295). Mulier Instituut.

Wezenberg-Hoenderkamp, K., & Rauws, R. (2023). Afstand. In H. van der Poel, & R. H. A. Hoekman (Reds.), *Sportaccommodaties in Nederland 2023: Kengetallen en kenmerken* (pp. 251-295). Mulier Instituut.

Niels Meulenbroeks
n.meulenbroeks@mulierinstituut.nl

Daniëlle Ruikes
d.ruikes@mulierinstituut.nl